

A papírközpontú felsőoktatási rendszer anomáliái és kudarca

Hazánk felsőoktatása a jelenlegi vonások alapján haldoklik. Messze vagyunk az értékalapú egyetemi és főiskolai képzéstől, mivel az oktatási intézmények mára már csak papírgyárossá léptek elő.

A rendszer anomáliáit vizsgáló kutatás legfőbb tanulsága, hogy az egyetemi rendszer szereplői sokkal többet adnak a divatosságra és a külsőségekre, mint a belbecsre és a belső értékekre. A hallgatók számára az intézmények már inkább a találkahelyek funkcióját töltik be, semmint egy számukra munkahelyként működő létesítményét. A legnagyobb problémát az jelenti, hogy az illetékesek nem vesznek, vagy nem akarnak tudomást venni a létező problémáról, holott pedig csupán más aspektusból kéne csak látniuk a felsőoktatás helyzetét.

Az egyetemisták 10% alatti köszönési rátája nem az egyetlen probléma. A hallgatók átlagosan félévente 50-100 időszavat mulasztanak, ötödük az élet minden szegmensében szorongással éli napjait, valamint bioritmusuk teljesen felborul, ami tovább növeli bennük a stresszt. A tanárok pedagógiai készsége esetenként erősen vitatható, míg az adminisztrációs munkatársak egy jelentős részének a munkához történő hozzáállása nem megfelelő.

Amennyiben a jelenlegi, mennyiségi alapú rendszert minőségorientált felsőoktatássá kívánjuk átalakítani, akkor sokkal szigorúbban kell megválasztani a hallgatók, a tanárok, az adminisztrációs munkatársak személyét. Figyelembe kell venni minden személynél a tényleges tudást, az elhivatottságot, az erkölcsi vonatkozást és a mentális képességeket is. Ezen felül érdemes lehet elgondolkodni azon, hogy a jelenlegi egyetemi polgárok számát akár 75%-kal csökkenteni kéne.

(Bevezetés) Világunkban egyre több szó esik a gazdasági válság romboló hatásairól. Ezzel párhuzamosan szaporodnak a válság végét predestináló kudarcba fulladt előrejelzések. Fejlődni kell, ez vitán felül áll, csupán az a kérdés, miben és hogy a szegmensek között hogyan, milyen arányban osszuk meg a figyelmet.

Sok vitát szül az, hogy milyen politika, milyen gondolkodásmód és lépések segíthetnek kezelni a válság hatásait, de az egyértelmű, hogy a fejlődés egyik alappillére a valódi értékeken alapuló oktatási rendszer.

Hazánk felsőoktatása változásokon megy át, azonban az érintett témakörök csupán az anyagiakra összpontosulnak. A média hírekben rendszeresen hallani lehet a hallgatói szerződésekről, az egyetemek részére nyújtott támogatási összegekről, a felvételi keretszámokról és az ehhez hasonló témakörökről. Nem biztos, hogy ez hazánk felsőoktatásának leglényegesebb hiányossága. E tanulmány megkísérli sorba venni azon – pénztől nem függő – sajtó által nem tárgyalt anomáliákat, amelyek kudarca ítélik a magasan képzett és a jövő társadalmának hasznára lévő szakember kinevelésére tett próbálkozást.

A tanulmány időzítése több szempontból is fontos. Egyrészt figyelembe kell venni, hogy az egyetemi réteg jellemzően 18–23 éves korosztály, akik 1990–1995 között születtek, vagyis a rendszerváltás/rendszerváltozás utáni legmélyebb időszak első újszülötteiről van szó. Másrészt a generációs váltást is számításba kell venni, hiszen 1995-tel bezárul az Y-generáció, és így a 2014-es évtől kezdve a Z-generáció tagjai is bejutnak az egyetemre,

aminek a hatása az új oktatási rendszer vonásaira rendkívüli mértékű lehet. Végezetül hosszú évek tapasztalata alapján egy folyamat most került olyan szintre, amely szót érdemel. Kutatásunk két szemeszternyi időt igénybe vevő, széles körű, több részutatást is tartalmazó kvantitatív és kvalitatív felmérés, amely eredményeit e publikációban összegezzük. E tanulmány a felsőoktatási rendszer anomáliáira összpontosít, amiről nem esik nap, mint nap szó a közéletben.

(A felsőoktatásról és az egyetemi életéről) A felsőoktatásban mind egyre diverzifikálódnak a képzések, a tudományok, illetve egyre inkább bővül az intézményekben tanulók száma is. Az expanzió nem új keletű; évtizedek óta egyre többen tanulnak felsőoktatási intézményben. 1960-ban még csak 45 ezer, 2000-ben már jóval több mint 300 ezer hallgató ült az egyetemek, főiskolák iskolapadjaiban. A rekordot a 2005-ös év jelentette, amikor a tanulók létszáma 424 ezer fő volt. Ettől kezdve ugyan csökkent a hallgatók száma, viszont a nappali tagozaton tanulók expanziója tovább folytatódott, egészen a válságig. A bekövetkezett csökkenés ugyanakkor nem számottevő; így a felsőoktatási folyamat tovább erősödött. (KSH, 2012)

Ugyanakkor az elemzés során nem mehetünk el szó nélkül az évente felvételt nyert hallgatók létszámának alakulása mellett, amely 2011-ig bezárólag folyamatos expanzív folyamatot írt le. 2012-ben ugyan hatodával kevesebben jelentkeztek felsőoktatási intézményekbe, viszont a felvettek száma mindösszesen 5 ezer fővel maradt el az egy évvel korábbtól. (KSH, 2013) A fenti adatok együttesen a felsőoktatásban való részvétel egyre általánosabbá válását sugallják annak ellenére is, hogy vannak különbségek a képzettség színvonalában vagy a tanult tudományterületekben.

Az egyetemi élet három fő szakaszra különíthető el. A sokéves rutin azt mutatja, hogy a hallgatók a szorgalmi időszakot, amikor a tanórák kerülnek megrendezésre, probléma nélkül veszik. Kivételt csak egy-egy zárthelyikre (továbbiakban: ZH) való tanulás időszaka jelenti. A 14 hetes szorgalmi időszakot követi a hallgatók számára legstresszesebb időszak, a beszámolási, vagy vizsgaidőszak, amikor számot kell adniuk a felvett tárgyakkal kapcsolatos tudásukról. Egyes tárgyakból évközi munkákra kaphatnak megajánlott jegyet, ami mentesíti őket a vizsgaszézonban teljesítendő beszámoló alól. A 4-5 hetes beszámoló időszak után a hallgatókra a téli, illetve a nyári szünet vár. Jellemzően az őszi szemeszter után 1 hét, míg a tavaszi szemeszter után a középiskolásokhoz hasonló módon 2 hónapot pihenhetnek a tanulók.

Természetesen vannak olyan időszakok, amelyeket a fenti felsorolás nem tartalmaz, mégis értelmezhető az egyetemi élet vonatkozásában. Ezek közül néhány a teljesség igénye nélkül: kari napok, egyetemi bulik, állásbörzék, egyéb rendezvények. Ezek jellemzően nem az oktatáshoz kapcsolódnak, ugyanakkor a rendezvények gyakori időközönként ismétlődnek meg.

Végezetül az egyetemi oktatásnak értelmezhetőek az érintettjei, vagyis akik részt vállalnak a felsőoktatásban. Ezek a következők:

- Egyetemi, főiskolai hallgató
- Tanári kar
- Adminisztrációs ügyintézők, munkatársak
- Biztonsági szolgálat
- Egyéb szereplők (könyvtári személyzet, takarítók stb.)

E tanulmányban az érintettek értékorientált felsőoktatási rendszerhez való viszonya kerül elemzésre, amelynek alapját jól definiált mutatószámok adják.

(A kutatás célja és körülményei) A tanulmány egy kiterjedt kutatás eredményeit mutatja be. A felmérés két felsőoktatási szemeszter (kb. 9 hónap) hosszúságú kitartó kutatómunka következtében jöhetett létre. Legfontosabb célja, hogy bemutassa az oktatási rendszer anomáliáit. Olyan problémakörökkel foglalkoztunk, amelyekről a mindennapokban nem, vagy alig esik szó. Kutatásunk középpontjába elsősorban olyan személyiségi és egyéb szervezési hiányosságok kerültek, amelyek a sajtóban nem kapnak szerepet a hallgatói keretlétszámáról, az állami ösztöndíjasok arányáról, az egyetemek támogatásáról stb. szóló viták túlsúlya miatt. Azt kívántuk bebizonyítani, hogy nem csupán az előbb említett nehézségek adnak okot a bosszúságra, hanem a tanulmányban szereplő, elméletileg evidensnek minősülő kérdéskörök is. A kutatómunka keretein belül igyekeztünk felmérni egyes erkölcsi vonásokat, a felsőoktatás szereplőinek az elhivatottságát, a mentális állóképességet, a lexikai ismereteket, az oktatást támogató számítógépes rendszereket (NEPTUN / ETR) és az egyéb szervezési, rendezvényszervezési tevékenységeket.

Az elemzés több részre bontható; megfigyeléseket, kvantitatív és kvalitatív elemzéseket egyaránt tartalmaz. Ezen felül a kutatási anyagok nagy része primer, ugyanakkor kis hányadban épül korábban elvégzett és publikált elemzésekre is.

A kutatómunka legfontosabb alapfilozófiája az volt, hogy kiválasszunk egy felsőoktatási intézményt, ami feltételezés szerint jól képviselheti az egész egyetemista / főiskolai hallgatói attitűdjét. Miután rátaláltunk erre az intézményre, fontosnak tartottuk bizonyítani azt, hogy nem egy egyedi esetet képviselnek az ott felmért adatok, ezért egy másik egyetem polgáira is kiterjesztettük elemzésünket. A két adat összehasonlításával alátámasztást nyerhet azon elképzelésünk, miszerint kiterjeszhetőek a kutatás eredményei más felsőoktatási intézményre is. Ugyanakkor ahhoz, hogy az eredmények valóban általánosíthatóak legyenek, egy-egy fő erejéig reprezentálni kell még néhány iskolát. Ennek tükrében 10 felett van azon egyetemek / főiskolák száma, amelyekre vonatkozóan részleges adatokat szereztünk, ez által is alátámasztva, vagy cáfolva a kiindulási alapként választott oktatási egységet.

A kutatómunka gerincét egy 104 megkérdezést tartalmazó interjúsorozat adta. Ezen emberek képviselték a vetítési alapul szolgáló intézményt, valamint a hozzá hasonlított egyetemeket / főiskolákat.

(Erkölc) Legyen bármilyen fontos pozícióban az ember, vagy vigye akármire az életben, mindig sokat elárul róla, hogy mennyire tartja be az etikett és az illem szabályait. Egyik ilyen alapvető norma, hogy amennyiben idegen helyre lépünk be, köszönünk. A köszönéssel tiszteletet mutatunk a másik felé, illetve képet adunk magunk jólneveltségéről és kultúráltságáról. Köszönni még abban az esetben is illő, amennyiben két, egymástól eltérő rangban lévő emberről van szó. Az egyetemeken ez a szituáció abban az esetben lép fel, amikor a hallgatók (és az oktatási rendszer más szereplői) reggel belépnek az intézménybe, ahol a bejáratnál egy biztonsági szolgálatot teljesítő őr áll.

Kutatásunkban ezt az esetet vizsgáltuk meg két elitegyetemen. A felméréshez olyan környezetet kerestünk, ahol a biztonsági őr legfeljebb két méterre helyezkedik el, illetve az is feltétel volt, hogy a bejövő fiatalnak legyen lehetősége köszönni neki. A BCE (továbbiakban: I. számú oktatási intézmény) épületébe reggelente jellemzően az utolsó tíz percben kezdenek el tömegesen érkezni az egyetemisták (más iskoláknál ugyanez tapasztalható). Az óra kezdése előtti negyed óráról számított szűk fél órán át érkezett hallgatók köszönési statisztikája a következőképp alakult:

1. táblázat: Köszönési ráta I.

Megnevezés	Férfiak	Nők	Összesen
Vizsgált esetek száma	84	105	189
Köszönések száma	4	14	18
Köszönési ráta	4,76	13,33	9,52

Az eredmény sokkoló. A megfigyelt esetek közül 10% sem volt azok aránya, akik köszöntek volna az egyetemi intézménybe való belépéskor. Jól látható, a nők magasabb számban köszöntek, de arányuk ezzel együtt is csupán 13,3%. A kapott táblázat eredménye mindaddig nem tekinthető relevánsnak, míg nem ellenőrizzük bizonyos hipotéziseket. Módszertanilag számításba kell venni, hogy nem elképzelhető-e, hogy ez csak egy kivételes, szélsőséges adat. Ennek tükrében a következő esetleges kritikák cáfolásával foglalkoztunk:

- A portás attitűdje
- A reggeli időpont
- Az oktatási intézmény egyedisége
- Negatív kilengés az adott reggelen

Ezekre figyelemmel a felmérést megismételtük; egyrészt adott napon délelőtt, hogy megbizonyosodjunk arról, hogy nem a reggel hatása-e ezen katasztrofális eredmény. Ezután a rátát meghatároztunk egy másik nap reggelén és délelőttjén is, bizonyítván vagy cáfolván azt az elképzelést, miszerint a köszönő hallgatók aránya napi szinten váltakozik. Az ismétléssel párhuzamosan ugyanezt a megfigyelést elvégeztük a Budapesti Műszaki és Gazdálkodástudományi Egyetemen (továbbiakban: II. számú oktatási intézmény) is, feltételezve azt, hogy esetlegesen ez intézményi sajátosság lehet. Figyelembe vettük a portás kaputól mért távolságát, esetleges előreköszönését, valamint a megfigyelték nemét.

2. táblázat: Köszönési ráta II.

Oktatási intézmény	Reggel			Délelőtt			Együtt		
	Vizsgált esetek száma (n)	Köszönések száma	Köszönési ráta	Vizsgált esetek száma (n)	Köszönések száma	Köszönési ráta	Vizsgált esetek száma (n)	Köszönések száma	Köszönési ráta
I. számú	372	41	11,02	622	13	2,09	994	54	5,43
II. számú	622	18	2,89	498	6	1,20	1120	24	2,14
Összesen	994	59	5,94	1120	19	1,70	2114	78	3,69

Több mint 2000 eset megfigyelése után az adatok tovább sokkolják az embert. Az alapvetően szörnyűnek tartott 10%-os arány tovább romlott, azaz nem hogy kedvezőbb irányba fordult volna az erkölcsöt leíró mutató alakulása, hanem 60%-kal esett vissza. Szomorú tényadat, hogy a fiatalok 3,7%-a az, aki az oktatási intézménybe való belépéskor köszön. Kisebb különbségek megfigyelhetők voltak, de egyetlen esetben sem tapasztaltunk 10%-nál magasabb köszönési rátát. A kapcsolatvizsgálat során a legfonto-

sabb következtetésünk, hogy a két intézmény között lényegi eltérés nincs, így nem beszélhetünk adott egyetemre vonatkozó szélsőséges sajátosságról. A biztonsági örökössége mérsékelten hatott a ráta emelkedésére. Az előzetes várakozásokhoz képest meglepő módon a megfigyelt reggel nagyobb arányban köszöntek, mint délelőtt.

Tanulság az, hogy a fiatalok erkölcsi mutatója nagy kívánni valót hagy maga után. Az évek után nem sokkal (október) magasabb a köszönések aránya, de ebben az esetben sem kielégítő. Ugyanakkor azt is meg kell említeni, hogy a gólyák 1-2 hónap leforgása alatt elsajátítják az egyetemi hallgatóktól elvárt viselkedésmintákat, így a nem-köszönést is, aminek az eredménye a fenti, lehangoló eredmény. A megfigyelés azt is megmutatta, hogy az idősebb korosztály sem jár megfelelő példával a hallgatók előtt. Klasszissal magasabb azok aránya, akik belépéskor köszönnek, de a rendelkezésre álló adatok szerint a többség a nem-hallgatók körében sem köszön.

(Elkötelezettség a felsőoktatásban) A jövőorientált ember alázatos munkája iránt, elkötelezett, hivatási szemléletmódot tanúsít. Amennyiben feltételezzük a célt, hogy hosszú távon is értékálló tudáshoz jussanak a hallgatók (ami evidensnek számít), akkor a felsőoktatásban is olyan faktoroknak kell szerephez jutniuk, akik képesek a fenti követelményeknek eleget tenni. Ugyanakkor nehéz megfogalmazni, mit is jelent valójában az alázat és elhivatottság. A kutatás során a következőképp definiáltuk a fogalmat a hallgatók körében: alázatosnak, elhivatottnak nevezhető az a tanuló, aki:

- Jelen van az órákon
- Nem késik
- Aktívan figyel az órákon és nem folytat más tevékenységet az alatt
- Rendszeresen, de minimum időszakosan tanul, más szóval nem hagyja utolsó napokra a tanulást

Ugyanennek a fogalomnak a kritériumrendszere a tanárok esetében a következőképp módosul:

- Betartja az időkereteket
- A ZH-k/vizsgák eredményeit a kihirdetett időpontra kijavítja és az eredményeket elérhetővé teszi
- Rátermetten oktató; azaz nem tart unalmas, monoton előadást, illetve tud és akar is megfelelő szinten magyarázni a hallgatóknak
- Érdemben segíti a hallgató felkészülését a jegyzetekkel

Az adminisztrációs munkatársak esetében is elengedhetetlen, hogy hivatását, munkáját teljes odaadással végezze. Ebben a pozícióban két követelményt állítunk az érintettek elé:

- Legyenek segítőkészek és megfelelő attitűddel rendelkezzenek
- Legyenek birtokában azoknak az információknak, amelyek elvárhatóak

A felmérés részeként interjúkat készítettünk felsőoktatásban tanuló hallgatókkal. A 104 interjúalany az erkölcsi elemzéshez analóg módon ugyanazt a két oktatási intézményt hasonlította össze, kiegészülve egy egyéb kategóriával, amelybe minden más intézmény hallgatói kaptak helyet. A riportot vállalók közel fele-fele arányban oszlanak meg a férfiak és a nők között, 16 megyéből képviseltetik magukat és hozzávetőlegesen hatheted azok aránya, akik BA-képzésben vesznek részt. A riportokban az alanyokat megkérdeztük mindhárom szereplő elhivatottságával kapcsolatos

tényezőről. A diákoknak a szorgalmi időszakban előadáson és szemináriumokon kell részt venniük. Az elmélet és a gyakorlat megoszlása más-más szakonként, évfolyamonként és egyénenként, így a súlyokat becsléssel határoztuk meg.

3. táblázat: A hallgatók órára járási hajlandósága

Oktatási intézmény	Képviselet szakok s z á m a (n2)	Órák látogatottsága (%)			Órahiányzás 1 szemeszterre vetítve*	
		Előadás	Szeminárium	Együtt		
I. számú	44	22	62,45	89,82	75,84	54,12
II. számú	38	14	71,05	87,05	77,20	51,07
Egyéb	22	21	69,68	89,00	77,61	50,15
Összesen	104	57	67,03	88,63	76,71	52,17

*Heti 16 időszavat feltételezve

A felsőoktatásban tanuló hallgatók közel sem járnak be minden órára. A riportok során kiderült, hogy számos tényező befolyásolja az aktivitásukat, mint például tanító tanár, vagy a tantárgy előzetes hírneve a diákok körében. Ezen tényezők együttesen csökkentik az érdeklődést az előadások, szemináriumok iránt. Bevett szokás, hogy a szemeszterek első óráin sokszor közel teltház van, majd a harmadik-negyedik hét magasságában elkezd csökkenni a létszám és konvergál egy arányszámhoz. A megkérdezett hallgatók úgy nyilatkoztak, hogy jelentősen gyakrabban mennek be szemináriumokra, ami megfelel a tapasztalt arányoknak. Összességében, figyelembe véve az elmélet-gyakorlat feltételezett megoszlását, a riportot vállalók minden negyedik órát kihagynak. Természetesen nem homogén a hallgatóság e téren sem, ugyanis az adatok 2%-tól egészen 100%-ig terjednek. Két megkérdezett ki is hangsúlyozta, hogy az iskolára, mint munkahelyre tekint, ami, ha jobban belegondolunk, teljes mértékben fedi a valóságot. Másrészt pedig érdekes lehet azon elgondolkodni, hogy a visszatükrözött adatok egy szemeszterre vetítve hány igazolatlan órát jelentenek. Tegyük fel, hogy ezen hiányzások oka nem indokolt, azaz joggal kapnának értük a hallgatók igazolatlan a középiskolai fogalmi keret szerint. Mind a két elemzett felsőoktatási intézménybe járók egy félfévre kalkulált igazolatlan hiányzása meghaladja azt a mértéket, amely után ugyanezen tényadat következtében megvonja az állam a családnak folyósított támogatást.

Az egyének órára járási hajlandósága ugyan érdekes, ám felfelé torzító adat. A valószínűleg kedvezőbb adat oka a következő két tényező:

A megkérdezettek hajlamosak felfelé kerekíteni az arányokat

Mivel az oktatási intézményekben folyt az interjúk, nagyobb az esélye, hogy olyan alanyt kérdezzünk meg, akik bejárnak az órákra

A riportban rákérdeztünk arra, hogy mit tapasztal a megkérdezett, az adott tárgyat felvett hallgatók hány százaléka jár be órára. Természetesen itt is megfigyelhető volt a volatilitás, ugyanakkor továbbra is az átlag alapján jellemezhető legjobban a felsőoktatásban résztvevők aktivitása.

4. táblázat: Az órára járás aránya

	Minta-nagyság (n1)	Képviselt szakok száma (n2)	Órák látogatottsága (%)			Órahiányzás 1 szemeszterre vetítve*
			Előadás	Szeminárium	Együtt	
I. számú	44	22	44,23	73,26	58,52	92,92
II. számú	38	14	44,56	70,59	54,00	103,04
Egyéb	22	21	45,45	76,70	57,99	94,10
	104	57	44,62	73,10	56,85	96,66

*Heti 16 időszót feltételezve

A táblázat még inkább elkésztő képet fest a diákságról. Az előadások látogatottsága közel azonos; a szemináriumokban már érdemi különbségeket lehet tapasztalni. Összességében megállapítható a válaszokból, hogy mintegy 50-60% azok aránya, akik látogatják az órát. Ha azt feltételezzük, hogy minden hallgató 50-60%-ban jár be, akkor ez összesítve megközelítőleg 100 igazolatlan órát jelentene a félév során. Az adatok teljesen relevánsnak mondhatóak, olykor még így is talán túl naivnak, tekintettel arra, vannak olyan órák, ahol az órát felvett hallgatók csupán 10%-a jár be (ezen adat az órára beülés során készített statisztikából származik a NEPTUN adatait alapul véve).

Természetesen a kritikusok egyből felvethetnék, hogy hiszen annyi oka lehet az óra elmulasztásának. Ezen tisztelt Olvasók véleményére két gondolattal válaszolnék. Egyrészt jöllehet, a hiányzás oka lehet a munka, szakmai gyakorlat vagy betegség, karrierszinten akkor sem haladhatja meg a 10%-ot. Az első évesek eleve kiesnek a szakmai gyakorlat alól, hiszen még az alapozó tárgyakat sem sajátították el. A betegségek ugyan előfordulhatnak, de egy normális szinten egészséges szervezet regenerálódása nem tarthat addig, hogy ettől a hiányzások aránya 40% legyen. Ha elfogadjuk, hogy az iskola a diákok munkahelye, akkor az esetlegesen vállalt munkák másodállásnak tekinthetők. Ezen esetben a gyakorlati életben is meg kell tanulni összeegyeztetni a kettőt. Ha ez nem sikerül, akkor el kell gondolkodni, hogy feladjuk az egyik munkát, vagy más kiegészítő tevékenységet keres az illető.

Az 50-60%-os adat félrevezető lehet, hiszen ezen adat megint számos tényezőtől függ, így további elemzést igényel. Az empirikus vizsgálatok és a riportok rámutattak arra, hogy a hallgatóság azokra a tárgyakra megy, ahol kötelező előírás, azaz katalógus van, vagy amelyik tárgytól félnek, illetve amelyik számukra nem kényelmetlen időpontban van. Ezek szintén aláássák az elhivatottságot. A legkényelmetlenebb időpontok a következők: hétfő délelőtt, reggel 8 óra, péntek és a késő délután. A kényelmetlennek tekintett időpontok koefficiensei a következők:

- Hétfő délelőtt: - 0,25
- Reggel 8: - 3,11
- Péntek: - 5,85
- Késő délután: - 2,82.

A koefficiens negatív értéke azt mutatja, hogy a hallgatóság inkább kerüli, hogy legyen adott időszámban órája, a nullától való abszolút távolsága pedig azt, hogy mennyire erős

ezen irányú kívánalma. A felvett hallgatók szeretnek későn kezdeni, korán végezni és egy héten csupán maximum négyszer betérni az oktatási intézménybe. Más szóval a modern 21. századi diák a minimálisra szűkítené le a munkaidejét, amihez a vezetőség partner is, tekintettel arra, hogy a meghirdetett órák eloszlása egyértelműen támogatja a négynapos munkahetet.

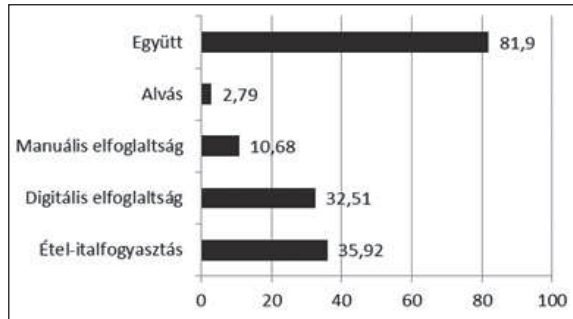
5. táblázat: Az oktatási intézmények napi eloszlású tanóra-kínálata

Oktatási intézmény	Megnevezés	Arány (%)	H	K	Sz	Cs	P
I. számú	Előadók	82,8	5,36	5,09	5,36	4,00	0,82
	Szemináriumtermek	17,2	4,53	5,45	5,28	5,15	1,26
	Együtt	100,0	5,22	5,15	5,35	4,20	0,90
II. számú	Előadók	15,4	3,45	3,54	3,31	4,15	1,82
	Szemináriumtermek	84,6	2,00	3,50	3,50	4,00	3,00
	Együtt	100,0	2,22	3,51	3,47	4,02	2,82

A fenti táblázat egyértelműen bizonyítja az előbbi állítást. Egy, a szorgalmi időszak derekán véletlenszerűen kiválasztott hétre vonatkozólag megfigyeléseket végeztünk a két elemzett egyetem tantermeinek átlagos foglaltságára. Alapvetően arra voltunk kíváncsiak, hogy alakult az órák száma a hét egyes napjain péntekhez viszonyítva. Jól láthatóan oktatási intézményenként jelentősen eltérő óraszámok érvényesülnek. A két adat közötti differenciát tovább árnyalja, hogy a II. számú oktatási intézményben hosszabbak az időszávok és a szünetek. Kutatásunkban pénteken délután 2 óráig vizsgáltuk a megtartandó órák számát. Az I. egyetemen 4, a II.-ban 3 időszáv került így elemzésre. A felmérésben forrásadatként felhasznált tantermi kiírásokat alapul véve, ha az egyetemen véletlenszerűen sétálunk és benyitunk egy terembe, 77,5%, illetve 6% annak a valószínűsége, hogy üres termet találunk.

A riportok arra is rámutattak, hogy a jelenlétre vonatkozó mulasztás nem csak a hallgatókra jellemző. Az interjúalanyok közül néhány említette, hogy a tanár „elfelejtett” megjeleneni a vizsgán, vagy annyit késett az óráról, hogy effektíve véget ért az időszáv. Ezek eseti szinten jelentkeztek a tanárok esetében, azonban az adminisztratív munkatársakkal gyakrabban előfordult, hogy ügyfélfogadási időben sem voltak megtalálhatóak. A tanulmányi osztály nyitvatartási rendje, ügyfélfogadási rövid, így a hallgatók számára még bosszantóbb, ha az ügyintéző nincs a szobájában, azaz a tanulmányi hivatal nem elérhető (a felsőoktatási intézmények tanulmányi osztályának nyitva tartása sokszor nem éri el a heti 20 órát, azonban akad olyan intézmény, ahol heti több mint 40 órát tart nyitva a tanulmányi osztály).

Az órán való jelenlét akkor válik igazán értelmezhetővé egy hallgató vonatkozásában, ha az órán aktívan részt vesz, vagyis figyel. Ez kizárja annak lehetőségét, hogy legalább időszakosan más tevékenységekkel foglalkozzon. Hosszú évek tapasztalatából ismert, hogy az egyetemisták órán tanúsított egyéb foglalkozásai jellemzően két nagy csoportba különíthetők el. Az első csoportba az étel-italfogyasztás tartozik, a másodikba a fáradt hallgatók padra való ráborulása, ezzel mutatván azt, hogy nem köti le őket az óra, vagy kifejezetten fáradtak, vagyis az alvás. E két kategórián belül megkülönböztetünk még digitális (mobiltelefonozás, zenehallgatás, e-mail írás, facebookozás...) és manuális (más órára tanulás, olvasás, keresztrejtvényfejtés) tevékenységeket.

1. ábra: A hallgatók által végzett egyéb tevékenységek (órák százalékában)

A legjellemzőbb tevékenység az étel-italfogyasztás, de az egyetemisták előszeretettel fogadják e-mailjeiket, nézik a közösségi portáljaikat. Mindent egybe véve az órák négyötödén köti le a figyelmüket az óra anyagától eltérő tevékenység, ha a foglalatosságok kölcsönös kizárását feltételezzük. A két érintett egyetemen nem tapasztaltunk különbséget, ugyanakkor általánosítható az adat, ugyanis az egyéb oktatási intézmények átlag adata sem tér el lényegében.

Más aspektusból megvizsgálva a kérdést arra kerestük a választ, hogy a megkérdezettek véleménye és megfigyelései szerint a bennlévő hallgatók hány százaléka foglalkozik legalább időszakosan más tevékenységgel, mint az adott órához tartozó anyag megértése. Más szóval arra voltunk kíváncsiak, az órára járók hány százaléka figyel oda rendszeresen az előadóra és a tananyagra. A kapott eredmény lesújtó; a válaszok alapján az órákat látogatók több mint a fele más tevékenységekre összpontosít a tanulás helyett. Ebből az is következik, hogy az adott tárgyat felvevő egyetemisták összesen 30,4%-a van jelen testben és lélekben az időszavakon.

A tanórán, tanulmányi osztályon való megjelenésen felül a késés is annak a jele lehet, hogy valaki nem végzi elég alázattal a munkáját. A hallgatók késését az oktatási intézmény bejáratánál végzett forgalomelemzéssel becsültük meg. Mindazok későnek számítottak, akik az adott oktatási intézmény tanrendjéhez képes az órakezdéskor vagy utána léptek be az egyetem területére. Az elemzésbe azok a hallgatók kerültek be, akik maximum 10 percet késtek az órától.

6. táblázat: A késések egy tanteremre vetítve

Esetek	I. számú					Esetek	II. számú				
	Helyek	Fiúk					Fiúk	Lányok	Összesen	Átlag	
I. eset	23	76	76	152	6,6	I. eset	18	67	53	120	6,7
II. eset	19	49	89	138	7,3	II. eset	18	71	56	127	7,1
III. eset	4	5	12	17	4,3	III. eset	12	51	21	72	6,0

* becsült adat

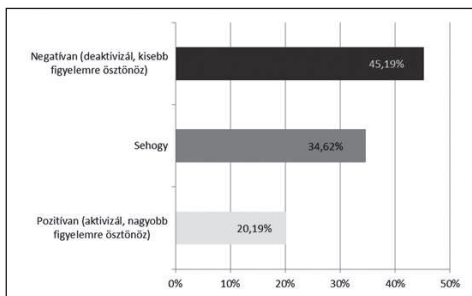
Az oktatási intézmények között jellemzően nincs különbség. Tantermenként mintegy 4-8 fő késik, amennyiben a 10 percet késve érkezőket vesszük alapul. Számos esetben

előfordul az, hogy a hallgatók az óra közepén érkeznek be, avagy épp akkor mennek ki az adott előadásról. Azon kísérleti jellegű adatok esetében, amikor az előadásokon való beülésekkel, belülről vizsgáltuk az adatot, ennél meghökkentőbb arányokat kaptunk. Óráktól függően akár 10 lehetett azok száma, akik az óra derekán érkeztek meg, avagy akkor hagyták el a padosorokat.

A késések, órára bejárás problémák számos dologra visszavezethetők. Egyrészt fontos lehet az adott tantárgy, illetve az adott előadást tartó tanár megítélése a diákok körében, az óra szerkezete, a tantervi menet, az oktatási segédesszközök használhatósága (tankönyv és jegyzet), a diákok véleménye az előadás hatékonyságáról, a „katalógusossága”, végezetül az adott anyag internetes közzététele. Természetesen egyéb tényezők is befolyásolják az órára járók arányát és azok attitűdjét, de a felsoroltakat találtuk a legfontosabbaknak.

A tanárok megítélésének három fő mutatója van. A válaszadók úgy vélik, hogy óraadók közül minden tizedik esetében tapasztalnak bizonytalanságot, vagyis azt érzik, nincsenek teljesen tisztában azzal, amit oktatnak. Minden harmadik tanár unalmas, monoton órát tart, illetve a válaszadók reakciói alapján minden negyediknek problémát okoz az anyag érthető átadása, azaz a megfelelő szintű magyarázás. Az intézmények között egyetlen esetben sem találtunk jelentős eltérést, ami azt jelenti, hogy mind a két egyetemre érvényesek az adatok, valamint kiterjeszhető az oktatási rendszer egészére is, ugyanis a további intézményekben is hasonló arányokat tapasztalnak a fiatalok. Ezen iránymutatók alapján meghatározható, hogy a tanárok pedagógiai készségét leíró összetett koefficiens értéke 0,422*, ami azt mutatja, kívánni valót hogy maga után az oktatói kar felkészültsége és magyarázóképesége.

Egy óra látogatottságára negatívan hat az, ha a tanszék, vagy előadó nem biztosít megfelelő színvonalú oktatási segédanyagot. Az interjúalanyok a vázlatok ötödére mondják azt, hogy használhatatlan, avagy minden jegyzet 80%-os szinten használható. Önmagában ez a mutató nem magyarázhatja az alacsony óralátogatási hajlandóságot, de a hatások összeadódásával és az internet oktatási célú alkalmazásával együtt egyre deaktiválódnak a diákok.

2. ábra: A hallgatók és az internetes anyagmegosztás

Az anyagok hálózaton való közzététele többnyire negatívan befolyásolja az aktivitást. Jól látható, hogy a hallgatók fele „ellustul”, ha a világhálón elérhetőek az órán leadott ppt-s jegyzetek. Csupán a riportalanyok ötöde mondta, hogy segíti őket a lehetőség. Ha a pozitív hatást 1-sel, a negatívát -1-sel, valamint a semleges hatást 0-s jellel látjuk el, akkor internet befolyásoló hatására -0,25-ös értéket kapunk, ami azt mutatja, összességében inkább visszaveti a hallgatókat a tanulásban.

* A mutató a tanárok oktatási tevékenységével összefüggésbe hozható személyes jellemzők értékét mutatja. minimális értéke 0, a maximális értéke 1. Kiindulási alapja a tanulmányban szereplő tanárookra vonatkozó tulajdonsághalmaz.

(Személyiségjegyek – mentális állóképesség, érzelmi stabilitás és lexikai ismeretek) Az erő és a tudás mindazok kezében végzetes fegyver, akik nem tudják kontrollálni magukat és érzelmeiket. Ennek tükrében fontos szerepet kap a személyiség elemzése is, amelyet három rátával határozhatunk meg. Az érzelmi ráta (ER) megmutatja, hogy mennyire intenzívek az egyénben az egyes érzelmek (pl.: vágy, bizonytalanság), az állóképességi ráta (AR), hogy mennyiben tudja kordában tartani az érzelmeit, vagyis milyen erős az önkontroll-képessége, végezetül a lexikai ráta (LR) arról tesz tanúbizonyságot, hogy mekkora az adott személy lexikális tudása. (Bolla–Faragó 2012) Kutatásunkban mi is nagy figyelmet szenteltünk a mentális állóképesség feltérképezésére. Megközelítésünk alapján azok a hallgatók mozdíthatják elő az ország jövőjét, akik lexikai ismerete elégséges, ugyanakkor képes uralkodni a benne tomboló érzéseken.

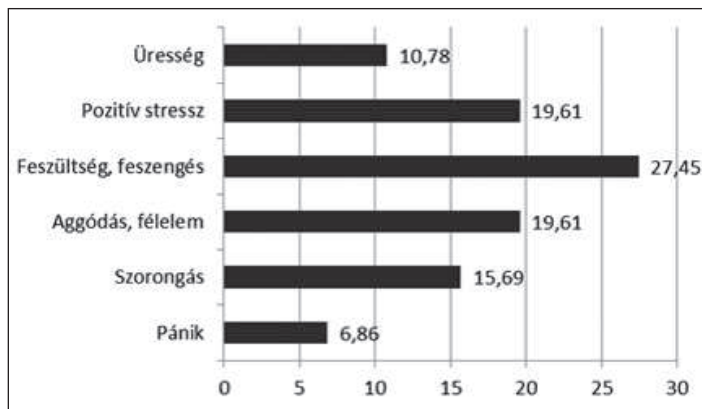
3. ábra: Az egyetemisták személyiségjegyei

		REMÉNYTELIEK	KATALIZÁTOROK
AR-ER	Pozitív	12,7%	18,2%
	Negatív	47,3%	21,8%
		Alacsony	Magas
		LR	

Forrás: Bolla–Faragó 2012

A felsőoktatásban tanulók mentális állóképessége erőteljes negatív megítélés alá eshet, ugyanis mintegy 70% azok aránya, akik nem képesek saját érzelmeiket megfelelő szinten kordában tartani (AR-ER). Másrészt az is elszomorító adat, hogy 60% esetében megfigyelhetők erőteljes hiányosságok a lexikai ismeretek vonatkozásában. Az értékorientált oktatási rendszert elősegítő hallgatók aránya 18,2%, míg a későbbiekben a társadalomra nagy veszélyt jelentenek a „veszélyforrások” kategóriájába tartozó 21,8%. Ugyanakkor sajnálatos tény, hogy a hallgatók szűk fele mentálisan is instabil és lexikailag is hiányos tudással rendelkezik. Az adatok ezért is említésre méltók, mert amennyiben az érzelmek elborítják az elmét és az egyén nem tud azokon uralkodni, adott döntési helyzetben a logikus gondolkodási mód erőteljesen háttérbe szorul.

A fenti kutatás eredményeit alátámasztják az egyetemistákkal készített interjúk. A fiatalok számára a stresszel való megküzdés ténylegesen problémát jelent. Ugyan sokan nem, vagy alig rendelkeznek vizsgadrukkal, ugyanakkor néhány esetben annyira kirívó a riportalany vizsga és egyéb szorongása, hogy megzavarja a bioritmusát, illetve gyógyszer nélkül képtelen elaludni.

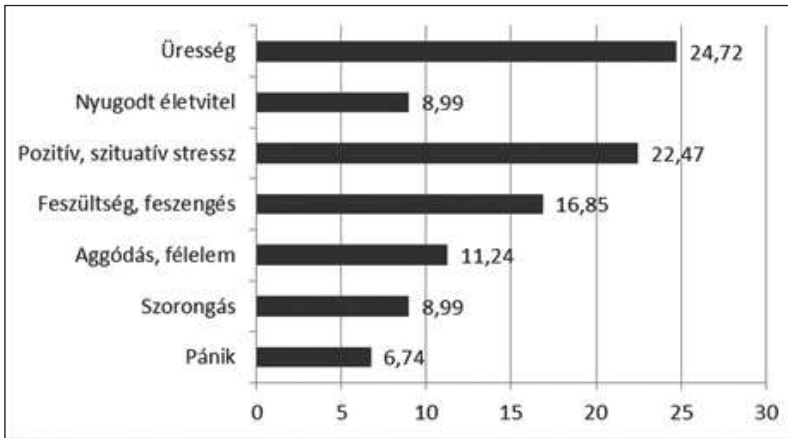

4. ábra: A riportalanyok vizsgával kapcsolatos stressz-szintjei (%)

A megkérdezett egyetemisták bevallották, hogy legtöbb esetben érznek feszültséget, stresszt a vizsgákkal, számonkérésekkel kapcsolatban. A válaszokban meg lehetőségen sokszínű szószervezettel írták le az őket jellemző állapotot. Volt olyan alany, aki úgy nyilatkozott, hogy a beszámoló előtti éjjel képtelen aludni, annyira izgul. Mindazonáltal csoportosítva a válaszokat a stressz szintje alapján a fenti táblázat adataihoz jutunk. A legtöbben izgulnak, vagy aggódnak a vizsga eredményeit illetően, legyen írásbeli, vagy szóbeli számonkérésről. A kutatás azonban azt is megmutatta, hogy nem is elsősorban az intézményi, hanem a nemi összehasonlítás mutat különbségeket. Egyértelműen megmutatkozik, hogy a lányok sokkal kevésbé tudják kezelni a stresszt, éppen ezért a stressz felsőbb kategóriáiban sokkal nagyobb arányban képviseltetik magukat; tehát a szorongás sokkal jellemzőbb a nőkre. Ezzel szemben a fiúk az üresség, vagy az eustressz csoportjában vannak felülreprezentálva. Az intézmények között az eltérő nemi arányok miatt tapasztaltunk különbségeket. A feszült állapotot igazolja, hogy a válaszadók negyedére jellemző, hogy vizsga előtt vagy alatt leblokkolnak. Esetenként pár pillanatra, de vannak olyan kirívó esetek, hogy nem képes kamatoztatni a tudását és teljes mértékben leblokkol az illető. Ez az eset minden hetedik férfit érint, míg a nők hozzávetőlegesen 40%-ának kell tartania a leblokkolástól.

A fenti adatsorhoz még egy adalék tartozik; a vizsgaidőszakban a riportot nem vállaló hallgatók azt nevezték meg fő indokként, hogy tanulnak a vizsgára. Teljesen mindegy, hogy egy napja volt-e az illetőnek, vagy egy órája, nem szívesen vállalták a riportot, amiből arra lehet következtetni, feszengős szakaszban vannak a fiatalok. Másrészt az oktatási intézményekben járva azt tapasztaltuk, hogy hozzávetőlegesen minden öt egyetemista/főiskolás közül négy az anyagot nézte át közvetlenül a vizsga előtt, amiből nem éppen a nyugalmi állapotot feltételezhetjük a ZH-ra készülőkről. Továbbgondolva ez egyfajta acting out (kicselekvés) forma lehet a hallgatók részéről, amely a mai egyetemi létben teljesen elfogadottá, sőt általánossá, tömegessé vált.

A diákok élete azonban előbb-utóbb állandó hajszává válik a stresszel szemben. Az ördögi kör másik mozzanata az élet egyéb területein mutatott stressz szint.

5. ábra: A riportalanyok életben mutatott stressz-szintjei (%)

Különösebben nagy változás nem tapasztalható az életbeli stressz-szint elemzése kapcsán sem, így nem is ez tekinthető a fő elemzési aspektusnak.

6. ábra: Az életben mutatott stressz és a vizsgadrukk az egyetemisták körében (%)

Életben mutatott stressz	Alacsonyabb	Nyugodt életet élők	Átlagosan feszült emberek	Erős vizsgadrukkosok
	Közepes	21,35		19,10
	Magasabb	4,49	33,71	21,35
		Stresszes életet élők		Állandó szorongók/pánikolók
		Gyengébb	Közepes	Erősebb
		Vizsgadrukk		

A mentális stabilitás elemzésének csúcspontját azok arányszáma adja, akik erős szorongási, vagy pánik tünetekkel rendelkeznek a vizsgák során és az életben egyaránt. Megközelítőleg minden ötödik diák állandóan szembesül a szorongással, illetve a pánikszerű rohamokkal és erős stresszel.

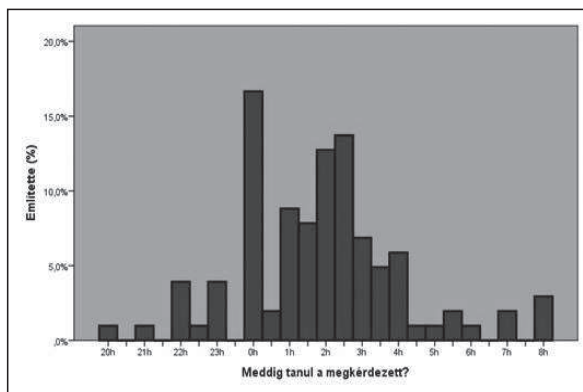
(Életvitel és bioritmus) A vizsgastresszel és a tanulnivalók utolsó pillanatra hagyásával szorosan összefügg a bioritmus is, vagyis az a tény, a hallgatók meddig vannak ébren. A fekvési idő eltolódik a ZH-kra való készülés utolsó napjában.

7. táblázat: A tanulók tanulási attitűdjei

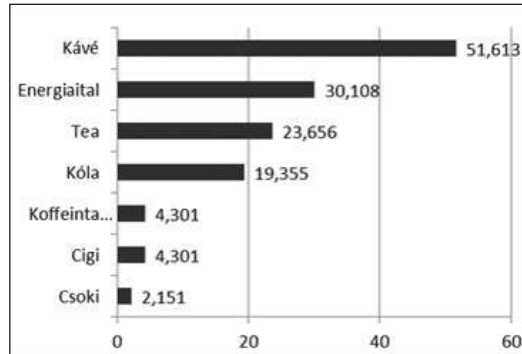
Oktatási intézmény	Last-minute	Időszakos	Rendszeres
I. számú	46,59	35,23	18,18
II. számú	43,59	35,90	20,51
Egyéb	56,82	34,09	9,09
Összesen	47,62	35,24	17,14

Az utolsó napokban a fiatalok viselkedése, időbeosztása elég szélsőséges. A riportalan-nyok enyhe többsége ténylegesen az utolsó időszakra hagyja a felkészülést a vizsgákra. A két elemzett egyetem egymáshoz viszonyított adata nem mutat jelentős különbséget, ugyanakkor az megfigyelhető, hogy négyötöd azok aránya, akik nem tanulnak rendszeresen. Az egyéb, a mintában a következtetés általánosítását szolgáló egyetem hallgatóinak esetében ez a ráta 90% fölé emelkedik.

A tanulás utolsó pillanatra hagyása azt vonja maga után, hogy a hallgató a vizsgákat megelőző napokon sokáig van fenn és felborul a bioritmusa. Ennek tükrében célszerű megvizsgálni, hogy a jelenlegi felsőoktatási rendszerben tanuló fiatalok mikor fekszenek, illetve meddig tanulnak.

7. ábra: Az egyetemisták fekvési ideje tanulás esetén

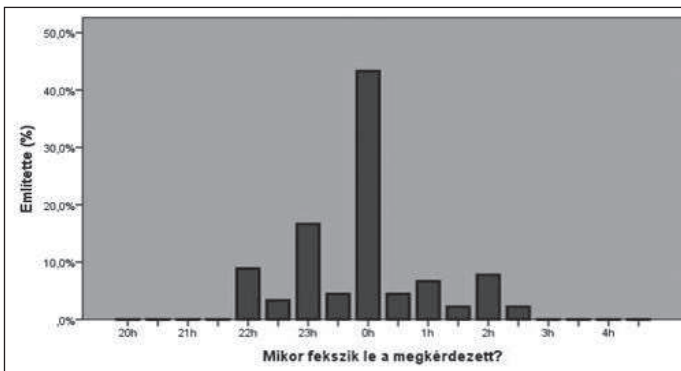
A fekvési idő eloszlása kétmódusú. Sokan választják az éjfélkori fekvést, ugyanakkor a többség hajnali 2 óra magasságában hagyja abba a tanulást. Ha ettől a ponttól számítjuk a 7-8 óra egészséges alvási időt, majd a reggeli készülődést, utazást, akkor legkorábban is csak 11-12 óra magasságában képesek a fiatalok rendelkezésre állni. Ugyanakkor ez a gyakorlatban nem valósul meg, hiszen ha a vizsga reggel 8 órától van, akkor is ugyanezek a statisztikák érvényesülnek, illetve arról sem szabad megfeledkezni, hogy ez csupán egy torlódási pont. Vannak szélsőséges esetek, akik adott esetben nem is alszanak egészen a vizsgáig, vagy maximum néhány órát. Az oktatási egységek között számottevő különbséget nem tapasztaltunk. Ugyanakkor fontos kérdés lehet annak tisztázása, milyen eszközök segítségével tartják fenn magukat a fiatalok. Büntetlenül nem éjszakázhat egy fiatal, ereje teljében lévő szervezet sem, éppen ezért az egyetemisták is megtalálják azon eszközöket, amivel tovább ébereknek tudnak látszani és tanulni tudnak.

8. ábra: Az ébrenlétet elősegítő eszközök alkalmazásának említési aránya (%)

A megkérdezettek jelentős többsége használ valamiféle mesterséges szert az ébrentartásra. A konkuráló eszközök közül a kávé magasan kiemelkedik. A válaszadók harmada energiaitalt, hozzávetőlegesen az ötödük teát vagy kólát fogyaszt. Célszerű megjegyezni, hogy az egyik eszköz használata nem zárja ki a másikat; így tehát együttfogyasztás is lehetséges.

A másik fontos kérdés az, hogy az egyetemisták általánosságban mikor fekszenek.

9. ábra: Az egyetemisták fekvési ideje a mindennapok során

Megfigyelhető, hogy a fiatalok korábban alszanak el, amennyiben nem kell tanulniuk. A fekvési idő terjedelme ebben az esetben meg sem közelíti a vizsgákra, ZH-ra való tanulás esetében tapasztalt adatot. A riportalányok este 10 és hajnali fél 3 között fekszenek le. A nap befejezésének időpontja egyértelműen éjfél köré tehető, hiszen a megkérdezettek majdnem fele ezt az időt jelölte meg.

Vida Zsuzsa, alvás-neurológus szakember véleménye szerint erős a kapcsolat az alvási szokások, valamint a tanulmányi eredmények és a stressz-szint között. Véleménye szerint a kamaszok esetében 10-11 óra lenne az üdvözítő lefekvési idő. Tekintettel arra, hogy az egyetemisták egy jelentős hányada közvetlen a kamaszkor után van, talán érvényes lehet rájuk is a fenti javaslat. Rövidtávon a kialvatlanság folyamatos stresszt és a bioritmus felborulását idézi elő. Vida a rendszertelen, nem megfelelő minőségű alvás hosszú távú következményeként nevezte meg a cukorbetegséget, magas vérnyomást és a depressziót is. (Horn 2013) Amennyiben

a szakember előrejelzései pontosak, akkor a mostani elitegyetemekre járó hallgatóság zöme ki van téve az erős mentális betegség veszélyének. Ennek a folyamatnak a jeleit a 6. ábrán látható 21,35% már tapasztalhatja, akik nap, mint nap élet-halál harcot vívnak szorongásaik, pánikrohamaik ellen.

A küzdelem egyik jellemző vonása az, hogy a fiatalok úgy érzik, egyre nehezebben lazulnak el, egyre nehezebben tudnak uralkodni a stresszen. A feloldódás érdekében a bulizás során mesterségesen próbálják magukban oldani a gátlásokat, amelynek a legfőbb eszköze az alkohol.

8. táblázat: Az egyetemisták által egy alkalommal elfogyasztott színtiszta alkohol mennyisége

Elfogyasztott tiszta alkohol (cl)	Relatív gyakoriság(1)	Relatív gyakoriság(2)
0 - 1	28,74	3,13
1 - 2	1,15	1,56
2 - 5	20,69	28,13
5 - 10	29,89	40,63
10 - 15	10,34	14,06
15 - 20	5,75	7,81
20 -	3,45	4,69
Összesen	100	100

A fiatalok elég vegyes képet mutatnak az alkoholfogyasztási szokások vonatkozásában. Vannak olyan egyetemisták, akik nem isznak alkohol, illetve az alkoholfogyasztók között megtalálunk olyanokat, akik a sört, a bort, vagy épp a töményt preferálják. Ezek összehasonlítását csak az elfogyasztott színtiszta alkohol mennyiségének ismeretében végezhetjük el. A táblázat két oszlopa között a különbség annyi, hogy míg a bal oldali oszlopban feltüntettük az antialkoholistákat, addig a jobb oldali számsor nem tartalmazza az ő adataikat. Bármelyik oszlopot is vegyük figyelembe, látható, a hallgatók zöme majdnem 1 dl színtiszta alkoholt fogyaszt el alkalmanként. Amennyiben számításba vesszük azt is, hogy a riportot vállaló hallgatók milyen gyakran fogyasztják ezt a mennyiséget, azt az eredményt kapjuk, hogy csupán a válaszadók ötöde iszik egy napra vetítve legalább 1 cl alkoholt. Ez azt jelenti, hogy viszonylag ritkábban (hozzávetőlegesen 4 hetente) mennek el a fiatalok bulizni és ilyenkor jellemzően viszonylag jelentősebb (3 korsó sörnek, vagy egy üveg bornak megfelelő – alkoholfogyasztók viszonylatában 4 korsó sör, vagy 1 liter bornak megfelelő) mennyiségű alkoholt isznak.

(Technológiai alkalmazások) A korábban említett anyagok feltöltésén kívül a technológiai újítások más fejtörést is okoznak az oktatási rendszer résztvevőinek. A tanmenet zavartalan lefolyását biztosítja az a rendszer, amely segítségével a hallgatók ügyeiket intézik. Ez a rendszer egyre inkább átveszi a stafétát a manuális elintézési módoktól. A riportok során két software került színtérre; nevezetesen a Neptun és az ETR. Ezen eszközök nemcsak a vizsgafelvételt teszik lehetővé, hanem alapvető információkat foglal magában az adott tárgyról, illetve az index elektronikus megfelelője is itt található. Ugyanakkor hátulütője a digitalizálódásnak, hogy az interjú vállaló fiatalok kétharmada panaszkodott a tanulmányi rendszer átmeneti blokkolásáról. Beszámolásuk szerint a Neptun/ETR lefagy, elérhetetlen, vagy ha be is tudnak lépni, kidobja őket tárgy- és vizsgafelvétel esetében. A probléma nem eseti. Teljesen általános volt ezen vélemény, differenciát csak a panasz mélysége jelenti.

A rendszerekkel esetenként felmerült kifogás, hogy nem kompatibilis, vagyis telefonokról nem elérhetőek az alkalmazások. Egyes diákok hiányolják az egyes órákról az alapinformációkat, nem minden esetben látják átláthatónak. A mintába bekerült bölcsészhallgatók a Neptunt túl bonyolultnak vélik, de ennek az ETR-ről való átállás is lehet az okozója.

Másrészről a technológia egyre inkább elérhető, és a diákok már-már függnek a mindenféle modern „ketyeréktől”. Alighogy befejezik a beszélgetést valakivel, első dolguk, hogy valamely modern kommunikációs eszközt előveszik és azzal foglalkoznak. Nem látni az egyetemen lassan olyan hallgatót, akinek ne állna rendelkezésére laptop, okostelefon, tablet... 10 hallgatóból 7-8 állandóan valamelyikkel babrál, mintha nélkülük nem is tudna létezni.

(Rendezvények hatékonysága) Az oktatási intézmények nemcsak a tanóráknak, hanem más rendezvényeknek is otthont adnak. A leginkább érdemleges ilyen esemény az állásbörze, amely a szorgalmi időszak derekán szokott megrendezésre kerülni. Ezen felül elképzelhető, hogy az épületekben konferenciákat, üzleti ebédeket, bulikat is lebonyolítanak. Ezek gyakorisága esetenként már zavaró hatással van az egyetemi oktatásra és a diákok mindennapjaira. Az állásbörzének alapvető funkciója, hogy az állásra, szakmai gyakorlatra pályázó fiatalok számára lehetőséget nyújtson, azonban mára ez a status quo felborult. A HVG állásbörze, a Műegyetemi állásbörze és a Karrier Expo egyaránt a vállalatok és a frissdiplomások/végzősök találkozási színtere.

9. táblázat: Az állásbörzék néhány mutatója

Állásbörze megnevezése	Elemzett vállalatok	Összes vállalat	Pénzügy/számvitel		Mérnöki-informatikai		Egyéb		Promóciós ajándékok átlaga
			Teljes állás		Teljes állás		Teljes állás		
HVG állásbörze	13	59	9	6	5	7	2	1	2,00
Műegyetemi állásbörze	13	63	5	5	9	5	1	3	1,77
Karrier Expo	13	36	10	7	4	2	4	2	1,62

A börzéken jelenlévő vállalatok kínálata meglehetősen sablonos. Gazdasági területre egyértelműen a pénzügy-számvitel két szakirány. Egyéb gazdasági munkalehetőségek (marketing, logisztika, piacelemzés, társadalmi területek) szinte egyáltalán nem is találhatóak meg. Az állásbörzék határfoka rendkívül alacsony, amit a következő pontok bizonyítanak:

1. az állásbörzéken ugyanazok a vállalatok vesznek részt és évről évre mindig ugyanazt kínálják; vérfrissítés szinte sose tapasztalható;

2. elviekben az érdeklődő számára azért hasznos egy ilyen rendezvény, mert vállalati kontaktot szerezhet, ugyanakkor az elemzett vállalatok többsége azt az eligazítást adta, hogy töltsé fel az érdeklődő az önéletrajzát, minimális személyes kontakt nélkül;

3. a vállalatok olykor már egyértelműen kimondva vállalják, hogy nem az állások hirdetése miatt vesznek részt a börzén, hanem marketingcéllal; ezt támasztja alá az is, hogy szinte minden vállalat promóciós ajándékokkal készül a börzére, amit egyre-inkább azok vehetnek igénybe, akik jelentkeznek is az adott céghez (a 39 eset közül 3 olyan vállalat volt, amelyik nem kínált promóciós terméket).

Összességében ezen rendezvények létjogosultsága ebben a formában erősen megkérdőjelezhető, s csupán azt a tudatot erősítik a hallgatókban, hogy semmit nem érnek a

tanulmányaik, ugyanis azok nem kompatibilisek a munkaerő-piaccaal. Természetesen az előző állítás abban az esetben tekinthető relevánsnak, ha feltételezzük, hogy valóban a cél a végzősök szakmai gyakorlatának és a friss diplomások teljes munkaidőt kitöltő munkahelyének biztosítása. Tavaly (2013) októberben már az is előfordult, hogy a médiában valótlán számok jelentek meg az állást kínáló vállalat számáról, ugyanis egyes források szerint a KarrierExpon 40-50 cég volt jelen, de aki jelen volt a börzén, az tudhatja, hogy 36 stand volt, amelynek csupán kétharmada kínált valóban állást. (Hír TV, 2013)

(Szervezési és egyéb jellemzők) A tanulmány korábban elemzett anomáliákon túl az interjúalanyok egyéb hiányosságokat is észrevettek. Többen megemlítették az adminisztrációs rendszer túlbürokratizáltságát, vagyis azt a jelenséget, hogy adott ügy elvégzése indokolatlanul sokáig tart, indokolatlanul sok papírrüggyel jár, vagy indokolatlanul sok hivatalon, egységen át kell mennie. A rendszerrel összefüggő egyéb általános probléma, hogy a válszadók átláthatatlannak látják a rendszert, amelynek számos esetben kárvallottjai. Több fiatal is megjegyezte, hogy az egyes adminisztrációs egységek egymáshoz küldözgették őt és senki nem volt tisztában a hatáskörével.

Általános probléma a vizsgaidőpontok összeegyeztetése is. A beszámoló időpontja, eloszlása gyakran kényelmetlen a diákok számára. Jellemző az, hogy akár csak az órák esteben, a legtöbb vizsgát a hét közepére ütemezik. Ezzel a diák két lehetőség közül kényyszerül választani: vagy hagy egy hetet minden vizsgájára, ezzel az utolsó hétig nyújtván a vizsgaidőszakot, vagy egy adott nap, egymás után követő nap többször is vizsgázik, így megfeszített tempóban kell tanulni.

Érdekes azt is megfigyelni, hogy egyes intézményekben ugyan ki van függesztve a házirend, jól látható helyen, mégsem tud róla a diákság. Kísérletképpen megkérdeztünk néhány egyetemistát arról, milyennek találja a házirendet, amire lényegében azt a választ kaptuk: „Miért, van házirend?”. Ugyanakkor ezen kihirdetett okmány leírja, törekedni kell minden esetben az energiatakarékos megoldásra, mégis számos alkalommal ég az összes lámpa (vagy legalább a fele) mind a folyosókon, mind a mellékhelyiségekben.

A biztonsági rendszer épületenként más szinten van kiépítve. Tapasztaltunk olyan egyetemi épületet, ahol nem voltak kamerák és a biztonsági szolgálat létszáma is alacsony volt, viszont más részről olyan épületben is jártunk, ahol szintenként 10-12 kamerát helyeztek el, emellett magasabb a biztonsági személyzet mindenkori létszáma is. Célszerű lehet ezen állományi létszám, valamint az alkalmazott biztonságtechnikai eszközök racionalizálása.

(Struccpolitika) Az értékközpontú felsőoktatás kialakulását gátló tényezők közül a legjelentősebb, hogy az illetékes személyek nem veszik észre / nem akarják észrevenni a fenti problémákat. Kutatásunk részeként fellapoztuk az oktatási intézmények rendszeresen megjelenő kiadványait, valamint 1-2 tudományos folyóiratot. A lapokban olyan cikkeket kerestünk, amely az oktatási rendszer sarkalatos pontjaival foglalkozik. Legfőbb következtetésünk az volt, hogy a médiában is témát szolgáltató ösztöndíjról, a keretlétszámról... cikkeztek a kiadványok, azonban a kutatásunkban felvetett problémákkal egyetlen egy írás sem foglalkozott, vagy csak nagyon érintőlegesen, átvitt értelemben.

Mindazonáltal örök érvényű tanulság, hogy attól, mert nem veszünk tudomást a problémákról, az attól még létezik és megoldásra vár. Elhanyagolása esetén a gondok csak fokozódnak, agglomerálódnak, míg a végén az egész gazdaságot és társadalmat el fogja lepni.

(Összefoglalás, következtetés, javaslatok) A tanulmány során bebizonyosodott, hogy nem csupán a sajtóban visszhangot kapó pénzzel kapcsolatos kérdéskörök jelentenek problémát a felsőoktatásban. Számos rejtett gond van, amelyről kevesebb szó esik.

10. táblázat: Az anomáliákat összefoglaló mutatók

Mutató neve	Értéke	Mit mér a mutató?
Köszönési ráta	3,69%	Erkölc
Késések száma egy órára vonatkoztatva	6,66 fő/óra	
A tanárok összetett pedagógiai koefficiense	0,422	
Admin. dolgozók hozzáállását kritizálók aránya	42,30%	
Egy órára jutó egyéb tevékenység aránya	0,819 tev/óra	Elhivatottság
Az órára aktívan figyelők aránya az összes létszám %-ban	30,43%	
Last-minute tanulók aránya	47,62%	
Állandóan szorongók/pánikolók aránya	21,35%	Mentális állóképesség
Az alkoholt rendszeresen fogyasztók aránya	73,56%	
A tiszta alkohol egy alkalmi fogyasztása	0,946 dl/alk.	Életvitel, bioritmus
Lefekvés időpontja tanulás során	1:52	
Lefekvés jellemző időpontja	23:55	
NEPTUN/ETR lefagyását érzékelők aránya	62,92%	Technológia
Internet jegyzetközzétevő funkciójának rátája	-0,25	

Teljesen megdöbbentő adat, hogy minden száz diák közül csak négy jut el addig, hogy köszönjön az ott tartózkodó biztonsági szolgálat emberének. Hibádzik az elhivatottság. Kutatási adatok alapján a diákok minden órán előszeretettel foglalkoznak mással, a tanárok a hallgatók véleménye szerint vagy unalmas órát tartanak, vagy nem képesek a diákok számára érthető szinten átadni az anyagot, míg számos esetben a tanszéki és a tanulmányi osztályon dolgozó munkatársak mogorvák, informálatlanok. A hatáskörök egyöntetű vélemény alapján átláthatatlanok. A hallgatók életvitele és stressz-szintje között erősen multiplikatív a hatás. Minden ötödik riportalany az élet minden egyes pillanatában szembesül a szorongással és pánikkal. Ezt gyakran nagyobb mennyiségű alkohollal próbálják enyhíteni és a Pató Pál-féle hitvallást követik, aminek következtében hajnali 2-ig tanulnak.

Összességében megállapítható, a felsőoktatási szereplők sokkal többet adnak a divatos megjelenésre (laptop, okostelefon, öltözködés, egyéb illúziók), mint a valódi belső értékekre (önfegyelem, elhivatottság, mentális stabilitás). Az is világossá vált, hogy a lakosság nem készült fel még mentálisan a technológiai újítások befogadására, így az internet is kedvezőtlenül hat esetenként az egyetemeken. Bizonyítást nyert azon elgondolás, miszerint nem egy kivételes egyetemről beszélhetünk, hanem eseti különbségektől eltekintve általánosíthatóak a gondok.

Következtetésként megfogalmazható, hogy a felsőoktatási rendszer haldoklik. A messze vezető problémának számos gyökere van. Családszociológiai értelmezésben a nevelés és a család szerepe rendül meg akkor, amikor 18 év nem elegendő a jövő eljétének számára, hogy beivódjon az, köszönni illik, vagy az, hogy ha iskolába jár valaki, akkor ne kerülje az órákat. Ugyanakkor a középfokú intézmények is érintettek ezen krízisben, hiszen érett jelzővel illetnek alapvetően elvárt ismeretekkel nem rendelkező fiatalokat. A fiatalok ugyan tökéletesen tudják, hogyan érjenek el számukra szükséges információt, azonban tényleges tudásuk messze elmarad az idősebb generációk tudása mögött, ami sok esetben meg is mutatkozik.

Természetesen az akadémiai hozzáállás is erőteljesen kritizálható, hiszen olyan tanárok tartanak órát, akiknek a tanítási készsége elégtelen.

S hogy ez hol fog jelentkezni a későbbiekben? A válasz egyszerű: az élet minden területén. Egy értékalapú felsőoktatásban az elit talán nagyobb figyelmet szentel a környezeti változásoknak és „nem felejtik el” kommunikálni egy esetleges árvíz kialakulásának okát, ahogy ez történt nemrégiben. A tanult elit ráébred arra, hogy a GDP életképtelen mennyiségorientált termelési filozófiája felesleges stresszt ró mindenkire, és arra sarkallja a vállalatokat, hogy minél inkább rontsa le a termékek minőségét a kapacitás növelése és a profit érdekében. A jövő elitjének olyan emberekből kell állni, akik a pénznél magasabb értékeket szolgálnak és észreveszik azt, hogy jelenleg az egyetemisták ötöde szorong és hogy az alkoholfogyasztás és a részegség prevalencia-értéke kiugróan magas. A jövő oktatási rendszerének ezt az értékrendet kell szolgálnia, de mindenekelőtt ne áltassuk magunkat, ez napjainkban csak illúzió.

Mit kellene változtatni? Mindent. Első körben le kell vetkezni a „nem akarok tudomást venni a problémákról, ezért nem is léteznek” hozzáállást. Magyarországon sok a tabutéma, amiről nem illik beszélni és nem illik ellentmondani az éppen vezető gondolkodásmódnak. Napjainkban túl nagy a marketing (illúzió-építés) szerepe, valamint a jót vagy semmit elv még a mai napig erősen él. Ezt a hitvallást el kell hagyni, ahogy azt is, hogy a fiatalok csak akkor vihetik valamire az életben, ha az „elit” által általánosan elfogadott elveket vallják. Rá kell döbbedni arra, hogy amennyiben nem történik lényegi változás, akkor 10 év múlva a 2008-as válságnál sokkal mélyebb és komplexebb válság tör ki.

A felsőoktatási felvételi rendszert célszerű lenne erősen átalakítani. Csak azoknak kellene egyetemre járni, akik valóban az ország elitjét képesek adni. A jelenlegi lexikai tesztet ki kell egészíteni még 2-3 körrel, ahol felméri az egyetemre jelentkezők érzelmi intelligenciáját, mentális állóképességét, önfegyelmét, elhivatottságát és erkölcsi vonásait. Amennyiben valóban cél egy értékalapú felsőoktatási struktúra kiépítése, akkor sokkal szigorúbban kell megválasztani a tanárokat és az egyetemi adminisztrátorokat is. A hallgatók esetében felvázolt személyiségjegyeket itt is meg kell vizsgálni, kiegészítve a pedagógiai készséggel. Végezetül a jelenlegi intézményi létszám elképesztően magas. Javasolt a jelenlegi keretlétszámot akár a háromnegyedével csökkenteni, hiszen így nem válik egyszerű papírgyárossá az egyetem/főiskola.

Az oktatási rendszerek átalakításának szükségessége vitán felül áll, azonban azt most kell megválasztanunk, mely irányba haladunk tovább. Most még, a Z-generáció egyetemi karrierútjának megkezdése előtt fontos lenne a fenti változásokat megvalósítani. Természetesen ez nemzetszintű összefogást igényel és azt a felismerést, hogy a rövidtávú érdekeket ez sérti, de a hosszú távon való gondolkodás ezt kívánja, valamint azt, hogy a közösség érdeke fontosabb kell, hogy legyen, mint az egyéni érdek.

IRODALOM

- KSH (2013): Egyetemek, főiskolák nappali képzésére jelentkezettek és felvettek (1990–)*, http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi006.html, Letöltés ideje: 2013. 06. 14.
- KSH (2012): *Magyar statisztikai évkönyv – 2011*. KSH, Budapest.
- Bolla Emőke – Faragó Péter (2012): Krízishelyzet az iskolapadban – avagy emberi erőforrás válságban? *Válóság*, 2012/12. szám, 94–102.
- Hír TV (2013): Ezer állásajánlattal érkezett a KarrierExpo, http://mno.hu/hirtv_gazdasagi_hirei/ezer-allasajanlattal-erkezett-a-karrierexpo-1189214, Letöltés ideje: 2013. 10. 24.
- Horn Andrea (2013): Ha többet alszik, jobban tanulhat a gyerek. *Metropol*, 2013. május 28., 4–5.